

A BASS-MODELL ALKALMAZÁSA AZ ÁSVÁNYVÍZ HAZAI ELTERJEDÉSÉBEN

BEVEZETŐ

A XX. század első felét a termelés, míg a másodikat a marketing korszakaként említik. Az utóbbi területen felmerülő jelenségek, problémák vizsgálatára már az 1950-es években elkezdődött a matematikai modellezés, s több területre kiterjed (*Leeftang*). A modellek egy része teoretikus, míg mások gyakorlati jelentőséggel bírnak. Az új termék elterjedésének mértékét előrejelző Bass- (1969) (*Mahajan*-) modell a kutatók és a gyakorlati szakemberek figyelmét is felhívta. Néhány egyszerű feltételezésből kiindulva, valós adatokat alapul véve prognosztizálja a termék elfogadásának időbeli alakulását. A modell helyességét több tartós fogyasztási cikk esetében tesztelték. Manapság e modell paraméteri alapján hasonlítják össze a különböző országok fogyasztóinak innovatív és imitatív voltát, valamint az új termék elterjedésének sebességét az országok között, melyet, pl. a fejlődő országokba történő exportálás ütemezésében alkalmaznak (*Van den Bulte*).

A nemzetközi irodalommal ellentétben a hazai irodalom a Bass-moddellel és annak alkalmazásával keveset foglalkozik. Hazai termékekre nem állnak rendelkezésre a fogyasztók innovatív és imitatív viselkedésének jellemzésére szolgáló, nemzetközileg alkalmazott Bass-féle paraméterek. Magyarországon az utóbbi években változás figyelhető meg az étkezési szokásokban, pl. egyre több ásványvizet iszunk.

Cikkünk a Bass-modell rövid ismertetése után e termék kapcsán vizsgálja a hazai fogyasztói magatartást, a Bass-modell paramétereit alapján összehasonlítást tesz a nemzetközi tapasztalatokkal. A magyar ásványvízfogyasztást már két évvel ezelőtt is vizsgáltuk, s a jelen cikkben összehasonlítjuk a korábban tett előrejelzés és a tényleges fogyasztás alakulását, valamint újra meghatározzuk és értelmezzük a paramétereket a kibővített adatsor alapján.

AZ ÚJ TERMÉK ELTERJEDÉSÉNEK DIFFÚZIÓS MODELLJEI

Az új termék diffúziós modelljeinek célja, hogy egyszerű matematikai függvény segítségével fejezze ki az új termék, szolgáltatás elterjedésének mértékét az elfogadók körében a termék bevezetésétől számított idő függvényében. Az elfogadón az értendő, aki először vásárolja az adott új terméket (általában egy darabot), vagy használja az új szolgáltatást. A teljes piac, $TM(t)$, melynek mérete az időben állandóan változhat, alapvetően három részből áll.

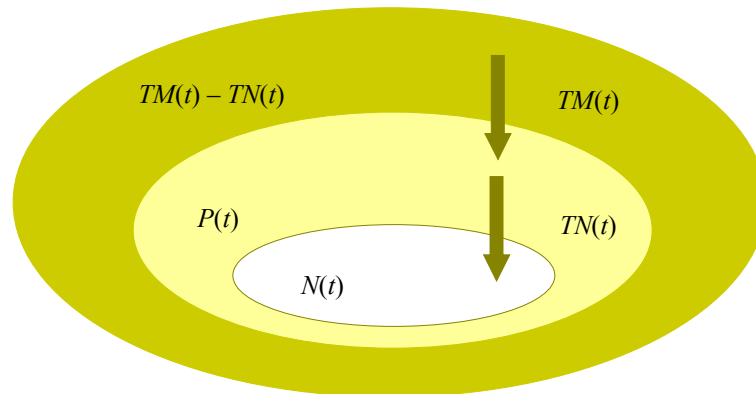
- Jelenlegi piac, $N(t)$, azok az elfogadók, akik az adott időpontig már vásároltak az új termékből.
- Potenciális piac, $P(t)$, aki tud a termékről s megvásárolja azt az adott időpontban. Valójában azon halmaz része, akik tudnak a termékről, érdeklődnek iránta, meg is tudják venni a terméket: $TN(t)$, s az adott időpontban meg is vásárolják azt $P(t) = TN(t) - N(t)$.
- Az érintetlen piac, $TM(t) - TN(t)$, mely vagy nem tud az innováció létezéséről, vagy valamilyen oknál fogva nem számítható az innováció lehetséges fogyasztójának az adott időpontban.

Az elfogadások száma attól függ, hogy e három piaci szegmensbe tartozók száma az időben hogyan változik. A piac szereplői az egyik szegmensből a másikba a következő hatásokra vándorolnak.

- tömegtájékoztató (külső hatás)
- beszélgetés (belső hatás)
- marketing

¹⁵⁵ Orova Lászlóné dr., Szent István Egyetem Gk Informatika Tanszék,
Komáromi Nándor PhD, Szent István Egyetem, Gtk, Marketing Intézet.

- egyéni tapasztalat a termékkel
- egyéb hatások.

A piac szegmensei

A diffúziós modellek különbözősége abban rejlik, hogy milyen szegmenseket vesznek figyelembe, s hogy ezen szegmensek közti áramlást milyen hatásból származtatják.

Bass-modell

A Bass- (1969) modell az egyik leggyakrabban alkalmazott diffúziós modell, melyet az új termék bevezetése kapcsán eredményesen alkalmaznak. Feltevések: egy vásárló csak egy egységet vásárol és a teljes, valamint a potenciális piac mérete állandó ($TM(t) = \text{const.}$, $TN(t) = m$). A tömegkommunikáció hatására vásárolnak kezdetben az innovátorok, és személyes beszélgetés hatására az imitátorok.

Az alapfeltételezés szerint annak a valószínűsége, hogy új vásárló vásárol egy adott időpontban, az addigi vásárlások lineáris függvénye.

$$P(t) = \frac{f(t)}{1-F(t)} = p + qF(t),$$

- ahol: $f(t)$ a t időpontban történő vásárlás feltétel nélküli valószínűsége,
 $F(t)$ a t ideig történő összes vásárlás valószínűsége.
 p az innovációra jellemző paraméter (az első vásárlás valószínűsége $t = 0$ -ban)
 q az imitációra jellemző paraméter
és $F(0) = 0$, valamint $F(T) = \int_0^T f(t) dt$.

Adott időpontban a vásárlás valószínűsége:

$$f(t) = (1-F(t)) * (p + qF(t)) = p + (p-q)F(t) - qF(t)^2,$$

- ahol: adott időpontban a vásárlások: $Y(t) = mf(t)$ és
az adott időpontig az összes vásárlás: $N(t) = mF(t)$,
ahol m a potenciális piac vásárlása a termék teljes élettartama alatt.

Az adott időpontban a vásárlások a fenti egyenletek alapján:

$$Y(t) = mp + (q-p)N(t) - \frac{q}{m} N(t)^2$$

A termék sikeres $q > p$ esetén.

A folyamatos modell helyett a gyakorlatban az alábbi diszkrét modell alkalmazható:

$$Y(T) = mp + (q-p)N(T-1) - \frac{q}{m} N(T-1)^2$$

ahol: $Y(T)$ az új elfogadások száma a t -edik időintervallumban.
 $N(T-1)$ a $t < T-1$ időtartamban a kumulatív elfogadások száma.

A valós adatsorokban az $Y(T)$ és $N(T-1)$ értékpárok ismertek, melyekre a legkisebb négyzetek módszerével illesztett másodfokú polinom együtthatóiból a diffúzióra jellemző paraméterek p , q és m meghatározhatók.

A BASS-MODELL ALKALMAZÁSA HAZAI KÖRÜLMÉNYEKRE

Ásványvíz fogyasztása

Az ásványvíz fogyasztása az Egyesült Államokban 1977 és 1997 között csaknem megtízszereződött. A valódi ásványvíz nemcsak a vezetékes vizet helyettesítette, hanem egy életstílust jelezett, a modern, egészségével törődő ember életstílusát. Az átlagos amerikai már 1996-ban 44,3 liter ásványvizet fogyasztott évente.

Hazánkban is változnak az étkezési szokások, s ez érzékelhető az ásványvíz fogyasztása területén is. Amíg 1989-ben a magyar felnőttek 29 százaléka ivott szívesen ásványvizet, addig 2003-ban már 68 százalék. Több mint duplájára nőtt a fogyasztás gyakorisága tizennégy év alatt. Egy magyar felnőtt hetenként átlagosan 3 napon fogyaszt ásványvizet a GfK-felmérések alapján. (Az intézet 1989 óta kétfévente feltárja az étkezési szokásokat a felnőtt lakosságot reprezentáló 1000 fő személyes megkérdezésével.) A leggyakrabban fogyasztott élelmiszerek rangsorában előkelő pozícióba, a 11-12. helyre került az ásványvíz (Bajai).

A Magyar Ásványvíz Szövetség és Termék Tanács ásványvíz fogyasztás adatai (1989–2002) alapján 2003-ban meghatároztuk a Bass-féle innovációs és imitációs állandókat, valamint az ásványvízfogyasztás maximális értékét (Orova).

A modell szerint maximálisan kb. 78 liter ásványvizet fog egy átlagos magyar fogyasztani s ezt is csak 2016-ban. Néhány országban már 2002-ben is magasabb volt az egy főre jutó fogyasztás: Németországban 100 l, Franciaországban 130 l és Olaszországban 150 l. Ausztriában 2004-ben 85-90 litert fogyasztottak.

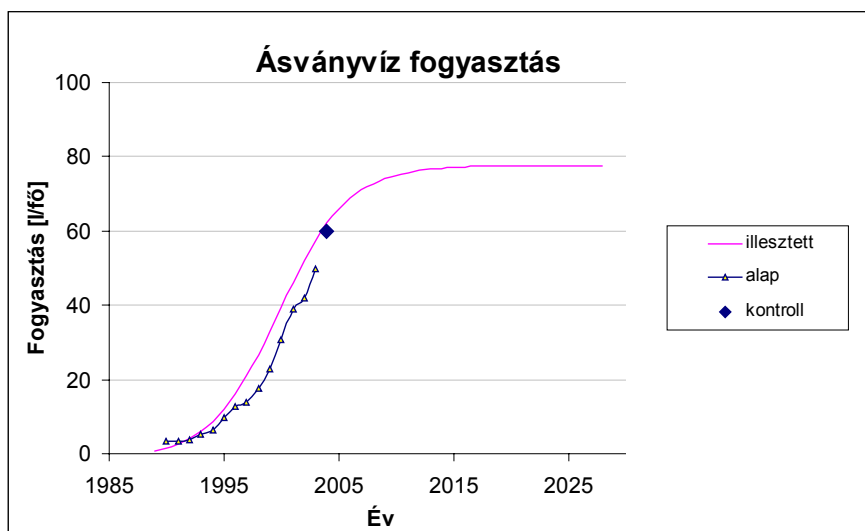
A Bass-modell paramétereit alapján a magyar fogyasztók innovatív magatartása lényegesen kisebb még manapság is, mint az amerikaiaké volt néhány évtizede, az imitációs viselkedésen nem mutatkozik lényeges különbség ezen magyar termék és az amerikai átlag között.

ÁSVÁNYVÍZ VIZSGÁLATA 2003-BAN

VIZSGÁLT FOGYASZTÁSI KÖR	VIZSGÁLT IDŐSZAK	INNOVÁCIÓS PARAMÉTER, P	IMITÁCIÓS PARAMÉTER, Q	MAX. FOGYASZTÁS ÉVENTE, LITER/FŐ	MAX. FOGYASZTÁS ELŐREJELZETT IDŐPONTJA
Hazai értékek az ásványvíz fogyasztásáról	1979–2002	0,0055	0,3269	77,84	2016
Amerikai átlagértékek ¹⁵⁶	1921–1996	0,040	0,398	–	–

¹⁵⁶ A mezőgazdaság, orvosi műszerek, gyártástechnológia, elektronikus eszközök és általános fogyasztói elektronika területeken 1921–1996 között az Amerikai Egyesült Államokban végzett kutatási eredmények átlaga (Lilien).

Az eredeti fogyasztási adatok (alap) és a modell alapján számított értékek, illetve az előrejelzés (illesztett) ábrája szemlélteti, hogy a valós értékek alakulásának trendje egyezik a modellel.

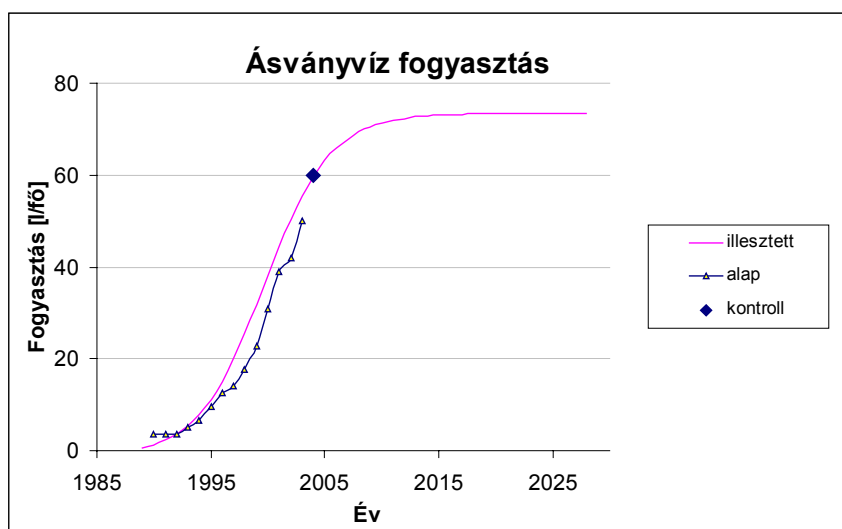
Ásványvíz vizsgálata 2003-ban

A vizsgálatok óta eltelt 2 év, és a Magyar Ásványvíz Szövetség és Terméktanács szerint az ásványvíz-fogyasztás 2004-ben 60 l/fő volt (kontroll adat). A Bass-moddellel 2003-ban végzett előrejelzés alapján 2004-ben várhatóan 65,78 l az egy főre jutó fogyasztás, ez csak kb. 10%-kal magasabb a tényleges értéknél. A Bass-moddellel tehát jól sikerült a kétéves előrejelzés. Az újabb adatok figyelembevételével megismételve a Bass-moddell felállítását a következő eredmények adódtak:

ÁSVÁNYVÍZ VIZSGÁLATA 2005-BEN

VIZSGÁLT FOGYASZTÁSI KÖR	VIZSGÁLT IDŐSZAK	INNOVÁCIÓS PARAMÉTER, P	IMITÁCIÓS PARAMÉTER, Q	MAX. FOGYASZTÁS ÉVENTE, LITER/FŐ	MAX. FOGYASZTÁS ELŐREJELZETT IDŐPONTJA
Hazai értékek az ásványvíz fogyasztásáról	1979–2004	0,0051	0,3386	73,62	2016

Megfigyelhető, hogy az innovációs hatás, a rövidebb adatsor hasonló adatához viszonyítva 7%-kal csökkent, mivel a külső hatásnak a termék bevezetésének kezdetén van nagy jelentősége. Jobban érvényesültek a belső, imitációs hatások: 3,5%-kal emelkedett q értéke, ami kihatással van az előre jelzett maximális fogyasztásra, melynek értéke 5,4%-kal csökkent. Ez korrigálja a korábbi modellnél az imitációs szakaszon megfigyelhető modell-értékek tényleges értékekhez képesti magasabb voltát, melyet a következő ábra szemléltet.

Ásványvíz vizsgálata 2005-ben

IRODALOM

- Bajai Ernő (2004): Terjed az ásványvíz-fogyasztás, növekszik a forgalom. GfK Hungária Sajtószolgálat. <http://www.gfk.hu/sajtokoz/fr2.htm> (2005).
- Bihari András (2005): Növekszik a kereslet az ásványvízpiacon. Népszava Napilap, 2005. június 14.
- Bulte, C. (2002): What to know how diffusion speed varies across countries and products? Try using a Bass-model – PDMA VISIONS vol. XXVI No. 4. Pennsylvania.
- Leeflang, P.–Wittink, D. (2000): Building Models for Marketing decisions: Past, Present and Future – SOM – reports University of Groningen. <http://irs.ub.rug.nl/ppn/240534174> (2005).
- Lilien, G.–Van den Bulte, C. (1999): Diffusion Models: Managerial applications and Software. ISBM Report 7-1999, The Pennsylvania State University.
- Mahajan, V.–Muller, E. (1979): Innovation Diffusion and New Product Growth Models in Marketing. Journal of Marketing pp. 52–66.
- Orova Irma–Komáromi Nándor (2002): Application of New Product Diffusion Models in Marketing. SIPA'03, Temesvár, 2003.